

שיעורים בכללי התלמוד

שיעור 3 – פתיחה לכללי המשנה

א. דרך הלימוד במדרש ובמשנה

1. תורת כהנים בחקתי פרשה ב

ואם לא תשמעו לי – אם לא תשמעו למדרש חכמים. יכול למה שכתוב? כשהוא אומר ולא תעשו אתכלהמצות האלה הרי מה שכתוב בתורה אמור, הא מה אני מקיים אם לא תשמעו? למדרש חכמים.

2. אור החיים הקדוש (ויקרא יג לז)

וראיתי ליישב מאמרי רז"ל שאמרו (ויק"ר פכ"ב) שלא היה דבר שלא נמסר למשה בסיני, ואפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, ואמרו במקום אחר (במד"ר פי"ט) כי רבי עקיבא היה דורש מה שלא ידע משה כאמרו הדברים עשיתים אעשה לא נאמר וכו' יעויין שם דבריהם, וכן כמה מאמרים שדומים לזה. ונראה כי ישוב המאמרים הוא. כי הן אמת שכל דבר תורה נאמר למשה ואין חכם יכול לדעת יותר ממה שידע משה, והגם שתצרף כל דורות ישראל מיום מתן תורה עד שתמלא הארץ דעה אין חידוש שלא ידעו משה, אבל ההפרש הוא כי משה נתן לו ה' תורה שבכתב ותורה שבעל פה, והנה האדון ב"ה בחכמתו יתברך רשם בתורה שבכתב כל תורה שבעל פה שאמר למשה, אבל לא הודיע למשה כל מה שנתן לו בעל פה היכן הוא רמוז בתורה שבכתב וזו היא עבודת בני ישראל עמלי תורה ללבש ההלכות שנאמרו למשה בסיני והסודות והדרשות כלן יתנו להם מקום בתורה שבכתב, ולזה תמצא באו התנאים וחברו תורת כהנים וספרי וכו' וכל דרושתם בכתובים אינם אלא על פי ההלכות והלבישם בתורה ה' תמימה שבכתב, ואחריהם ועד היום זו היא עבודת הקודש בני תורה לדייק המקראות וליישבם על פי המאמרים שהם תורה שבעל פה, וזו היא עבודת התורה הנקראת ארץ החיים, וענין זה לא נמסר למשה כולו לדעת כל תורה שבעל פה היכן היא כולה רמוזה בתורה שבכתב, ולזה אמרו ז"ל שדרש רבי עקיבא דרשות שלא ידעם משה, אין הכוונה שלא ידע משה עקרון של דברים הלא ממנו הכל אפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, אלא שלא ידע סמיכתם ודיוקם היכן רמוזים בתורה, וזה לך האות מה שלפנינו שדרש הלל מהכתוב ההלכה שנאמרה למשה בעל פה ולא גילה ה' למשה עיקרה בכתוב ובא הלל ודרשה, דברים אלו נכונים הם¹.

¹ ע"ע בהקדמת הנצי"ב להעמק דבר ויקרא. ובהקדמת הח"ח לפירושו לתורת כהנים: "הלא התורת כהנים על ויקרא ומכילתא וספרי הם יסוד תורה שבע"פ שהם הולכין וסופריו כל אותיות שבתורה ומבארים אותם ע"פ התורה שבע"פ המסורה לנו מסיני והם מקור כל המשניות והברייתות".

3. אגרת רב שרירא גאון

וספרא וספרי דרשי דקראי אינון והיכא רמיזא הלכתא בקראי, ומעקרא במקדש שני ביומי דרבנן קמאי לפון הדין אורחא הוו תני להון

4. ספר יוחסין (מאמר שני סדר האמוראים לזמניהם)

וקודם לרבי חובר מכילתא מואלה שמות לר' ישמעאל, וכן לר' עקיבא מכילתא, העיקר שקבל ממנו הוא רב שחבר תורת כהנים הוא ספרא שמתחיל מויקרא, וכן שאר ספרי דרב ונקרא ספרי שהם ב' ספרים אחרונים [במדבר ואלה הדברים], שאלה הם לבאר עיקרי המשנה וזה יסוד, ומהם יתבאר חכמתו, ומה שקבל מרבי, וכמו שרבי עשה סתם מתניתין ר' מאיר כן רב עשה סתם ספרא ר' יהודה, וסתם ספרי ר' שמעון, וכן ר' חייא עשה סתם התוספתא לר' נחמיה חבר ר' מאיר

ב. למה נקרא שמה משנה

1. ערוך ערך משנה

למה נקראת משנה בשביל שהיא שְׁנִיָּה לתורה, שהתורה ששמעו כל ישראל בהר סיני היא תורה שבכתב ומשה רבינו שמע המשנה מפי הגבורה פעם שניה והיא תורה שבעל פה ונתברר הדבר שהיא שניה לראשונה כמו (מלכים א יח לד) ויאמר שנו וישנו. פירוש אחר הוא לשון שינון כמו (דברים ו ז) ושננתם. ובל' רבותינו (חגיגה ט א. מנחות צט ב. נדה סג א) שנה פרק אחד, כלומר קרא פרק אחד.

2. באר היטב (או"ח סי' א ס"ק ו)

וכתב האר"י ז"ל ושיעור משניות קודם לכל דבר, ועי"ז זוכה לנשמה, כי משנה אותיות נשמה.